

Ergenlik Döneminde Eylemlilik, Kimlik Biçimlenmesi ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Ümit Morsünbül¹

¹Yard. Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı,
Aksaray - Türkiye

ÖZET

Ergenlik döneminde eylemlilik, kimlik biçimlenmesi ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi

Amaç: Yaşam doyumu, ergenlerin hayatlarında en önemli değişkenlerden biridir. Bu çalışmanın amacı, eylemliliğin kimlik boyutları ile olan ilişkisinin ve bu ilişkinin ergenlerin yaşam doyumlarına olan etkisinin belirlenmesidir.

Yöntem: Çalışmaya toplam 302 üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların 142'si erkek, 160'i ise kadındır. Katılımcıların yaşları 18-23 arasında değişmektedir ve yaş ortalaması 20.26'dır (SS=1.31). Veri toplamak amacıyla Kimlik Gelişiminin Boyutları Ölçeği, Çok Yönlü Eylemlilik Ölçeği Kısa Formu ve Yaşam Doyumu Ölçeği uygulanmıştır. Verilerin analizinde Pearson momentler çarpımı korelasyonu, betimsel istatistikler ve path analizi yöntemi kullanılmıştır.

Bulgular: Çalışmanın sonuçları, kimlik boyutlarının eylemlilikle yaşam doyumu arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre eylemlilik, seçeneklerin saplantılı araştırılmasıyla negatif, diğer kimlik boyutlarıyla da pozitif yönde ilişkilidir. Kimlik boyutlarına göre seçeneklerin saplantılı araştırılması dışında, diğer kimlik boyutları yaşam doyumuyla pozitif yönde ilişkilidir.

Sonuç: Eylemlilik düzeyi arttıkça sağlıklı kimlik gelişimi artmakta ve sağlıklı kimlik gelişimi de yaşam doyumunu artırmaktadır. Bu sonuca dayanarak, ergenlerle çalışan uzmanların yaşam doyumu ile ilgili problemlerde kimlik gelişimini ve eylemliliği göz önünde bulundurmaları yararlı olabilir.

Anahtar kelimeler: Eylemlilik, kimlik biçimlenmesi, yaşam doyumu

ABSTRACT

An investigation of the relationships between agency, identity formation and life satisfaction in adolescence period

Objective: Life satisfaction is one of the most important variables in adolescents' life. The purpose of the study is to determine the relationship between agency and identity dimensions and the effect of this relationship on adolescents' life satisfaction.

Methods: A total of 302 university students participated in the study. Of these, 142 were male and 160 were female. Their ages ranged from 18 to 23 and the mean age was 20.26 (Sd=1.31). Dimensions of Identity Development Scale, Multi-Measure Agentic Personality Scale-Short Form and Satisfaction with Life Scale were administered to collect data. Pearson correlation, descriptive statistics and path analysis method were used to analyze the data.

Results: The results revealed that identity dimensions mediated the relationship between agency and life satisfaction. According to the results of this study, agency was negatively related to ruminative exploration and positively related to other identity dimensions. According to identity dimensions, except from ruminative exploration, other identity dimensions were positively related to life satisfaction.

Conclusion: The more agency improves, the healthier identity development becomes and healthy identity development increases life satisfaction. Based on this result, it can be useful for the specialists who work with adolescents to consider identity development and agency in the evaluation of problems related to life satisfaction.

Key words: Agency, identity formation, life satisfaction

Yazışma adresi / Address reprint requests to:
Yard. Doç. Dr. Ümit Morsünbül,
Aksaray Üniversitesi Eğitim Fakültesi,
Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı,
Aksaray - Türkiye

Telefon / Phone: +90-382-288-2240

Elektronik posta adresi / E-mail address:
morsunbulumit@gmail.com

Geliş tarihi / Date of receipt:
27 Nisan 2012 / April 27, 2012

Kabul tarihi / Date of acceptance:
27 Haziran 2012 / June 27, 2012

GİRİŞ

Ergenlik, fiziksel ve duygusal değişikliklerin yoğun olarak yaşandığı bir dönemdir. Yaşanan bu yoğun değişimler, bireylerin yaşamlarını olumlu ya da

olumsuz olarak değerlendirmelerini etkilemektedir. Bireyin yaşamını değerlendirmesi ve yargı bildirmesi olarak tanımlanabilecek öznel iyi oluşun (1,2) bilişsel alt boyutu olan yaşam doyumu, hem ergenlik hem de yaşamın diğer dönemlerindeki en önemli konu olarak

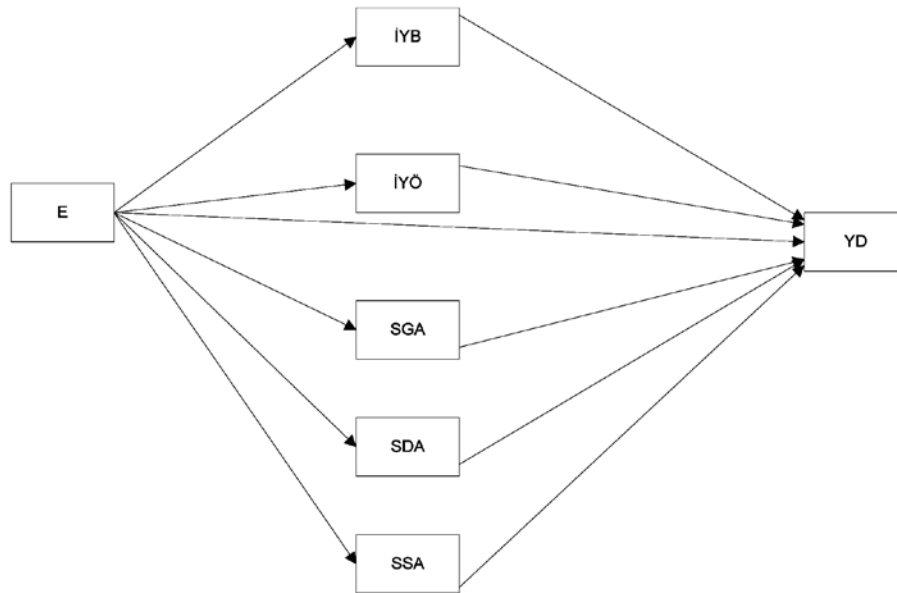
karşımıza çıkmaktadır. Ergenlik döneminde bireylerin yaşam doyumunu pek çok değişken etkilemektedir. Ancak, bunların belki de en önemlileri, kimlik biçimlenmesi ve eylemliliktir. Bu nedenle, bu çalışmada ergenlik döneminde yaşam doyumunu etkileyebileceği düşünülen kimlik biçimlenmesi ve eylemlilik değişkenleri ele alınmıştır.

Ergenlik döneminde bireylerin temel yaşam görevi, "Ben kimim?" sorusuna yanıt aramaktır. Başka bir deyişle, ergenlik dönemi kimlikle ilgili örüntülerin yapılanma dönemidir. Kimlik gelişimiyle ilgili çalışmaların büyük çoğunluğunun, Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramına ve bu kuramın temel önermelerine dayanılarak oluşturulan Marcia'nın Kimlik Statüleri Modeline dayandığı görülmektedir. Marcia, kimliği, benliğin yapılandırılması olarak kavramsallaştırmış, seçeneklerin araştırılması (exploration) ve içsel yatırım (commitment) süreçlerini temel olarak dört kimlik statüsü tanımlamıştır (3-7). Bunlar; başarılı, askıya alınmış, ipotekli ve son olarak da dağınık kimlik statüsüdür.

Bu model sıklıkla kullanılmasına karşın, bazı araştırmacılar (8,9) tarafından sınırlı olduğu ya da Erikson'un yaklaşımını tam olarak yansıtmadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bu nedenle, ergenlik döneminde

kimlik gelişimini incelemek amacıyla son yıllarda yeni modeller ortaya konulmuştur.

Luyckx ve arkadaşları (10-14) kimlik gelişimi ile ilgili yaklaşımlarında, Marcia'nın (3,4) kimlik statülerini belirlemek için kullandığı değişkenlerden seçeneklerin araştırılması ve içsel yatırım süreçlerini alt boyutlara ayırmışlardır. Seçeneklerin araştırılması; seçeneklerin genişlemesine araştırılması (exploration in breadth), seçeneklerin derinlemesine araştırılması (exploration in depth), seçeneklerin saplantılı araştırılması (ruminative exploration) olarak üçe ayrılmıştır. Seçeneklerin genişlemesine araştırılması, ergenlerin, içsel yatırımda bulunmadan önce farklı kimlik seçenekleri ile ilgili araştırmalar yapma derecesini; seçeneklerin derinlemesine araştırılması, ergenlerin buldukları anda yapmış oldukları içsel yatırımların kendilerine uygunluğunun derinlemesine araştırılmasını; seçeneklerin saplantılı araştırılması, bireylerin büyük ölçüde sıkı içsel yatırımlara ulaşmalarını zorlaştıracak keşfetme ve deneyimleme süreçlerine saplanma derecesini göstermektedir. İçsel yatırım süreci de içsel yatırımda bulunma (commitment making), içsel yatırımla özdeşleşme (identification with commitment) olarak ikiye ayrılmıştır. İçsel yatırımda bulunma bireylerin kimlikle ilgili konularda karar verme derecesini, içsel

Şekil 1: Hipotez Model

Not: E: Eylemlilik, İYB: İçsel Yatırımda Bulunma, İYÖ: İçsel Yatırımla Özdeşleşme, SGA: Seçeneklerin Genişlemesine Araştırılması, SDA: Seçeneklerin Derinlemesine Araştırılması, SSA: Seçeneklerin Saplantılı Araştırılması, YD: Yaşam Doyumu

yatırımla özdeşleşme bireylerin içsel yatırımlarını değerlendirdikten sonraki duyguları ile özdeşleşme derecesini göstermektedir. Bu modelin temel avantajı, kimlik gelişimindeki süreçlerin ayrıntılı olarak incelenmesine olanak tanınmasıdır.

Kimlik gelişiminde eylemlilik (agency) önemli bir yere sahiptir. Eylemlilik, kişinin yaşamının yönüne ait sorumluluk alması, yaşamı ile ilgili kararlar vermesi olarak tanımlanmaktadır (15,16). Eylemlilik; benlik saygısı, yaşam amaçları, öz yeterlilik ve iç denetim odağından oluşan bir yapı olarak görülmektedir (17).

Erikson'a (18) göre tutarlı ve sürekli kimlik duygusunun biçimlenmesi eylemlilik duygusundan etkilenmektedir. Araştırma sonuçları (15,19), yüksek eylemlilik düzeyine sahip olan bireylerin daha sağlıklı kimlik gelişimi ortaya koyduklarını, sağlıklı ve sürekli kimlik duygusuna sahip olan ergenlerin de daha yüksek seviyede yaşam doyumu düzeyine sahip olduklarını göstermektedir (10-14).

Buraya kadar aktarılan literatüre dayanan bu çalışmanın amacı, eylemliliğin kimlik boyutları ile olan ilişkisinin ve bu ilişkinin ergenlerin yaşam doyumlarına olan katkısının belirlenmesidir.

Bu amaç doğrultusunda bu çalışmada aşağıdaki hipotezler sınamıştır.

1-Eylemlilik, yaşam doyumunu doğrudan yordamaktadır.

2-Eylemlilik, yaşam doyumunu kimlik boyutları aracılığıyla yordamaktadır.

Oluşturulan hipotezlere yönelik önerilen ve test edilecek "path" model Şekil 1'de gösterilmiştir (Şekil 1).

YÖNTEM

Araştırma grubu, Aksaray Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde eğitim gören 302 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışmaya katılanların 160'ı (%53) kadın, 142'si (%47) ise erkektir. Çalışmaya katılanların yaş ortalaması 20.26 (Ss=1.31) ve yaş aralığı 18-23'tür. Ölçme araçları doldurulmadan önce, araştırma grubuna çalışma ve ölçme araçları ile ilgili bilgiler aktarılmıştır. Katılımcıların çalışmaya katılımında, gönüllülük esasına dayanarak onayları alınmıştır. Ölçeklerin uygulanması bir ders saatinde yapılmış olup, yaklaşık olarak 30 dakika sürmüştür.

Veri Toplama Araçları

Kişisel bilgi formu: Katılımcıların yaş, cinsiyet gibi demografik özelliklerine ilişkin bilgiler kişisel bilgi formu aracılığıyla elde edilmiştir.

Kimlik Gelişiminin Boyutları Ölçeği (KGBÖ): Kimlik boyutlarını ölçmek amacıyla Luyckx ve arkadaşları (10) tarafından geliştirilen ve Morsünbül (20) tarafından Türkçeye uyarlanan Kimlik Gelişiminin Boyutları Ölçeği (The Dimensions of Identity Development Scale) kullanılmıştır. Bu ölçek, seçeneklerin genişlemesine araştırılmasını ölçen 5 madde, seçeneklerin derinlemesine araştırılmasını ölçen 5 madde, seçeneklerin saplantılı araştırılmasını ölçen 5 madde, içsel yatırımda bulunmayı ölçen 5 madde ve içsel yatırımla özdeşleşmeyi ölçen 5 madde olmak üzere, toplam 25 madde ve beş alt faktörden oluşmaktadır. Maddeler, "kesinlikle katılıyorum" dan (5 puan), "kesinlikle katılmıyorum" a (1 puan) doğru sıralanan 5 dereceli bir değerlendirme ölçeği üzerinde işaretlenmektedir. Her bir alt ölçekten alınabilecek puanlar 5 ile 25 arasında değişmektedir. Ölçekte puanlama yapılırken, her alt boyut ayrı ayrı olarak değerlendirilmekte ve her alt boyutun toplam puanı alınmaktadır.

Orijinal ölçek geliştirilirken doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. Orijinal ölçeğin DFA sonuçlarına göre; Yaklaşık Hataların Ortalama Kare Kökü (RMSEA)=0.07, Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI)=0.94'tür. Ölçeğin alt ölçekleri için Cronbach alfa değerleri 0.79 ile 0.86 arasında değişmektedir. Bu çalışma kapsamında yapılan analiz sonucunda, iç tutarlılık katsayısı 0.78 ile 0.88 arasında değişmektedir.

Çok Yönlü Eylemli Kişilik Ölçeği (ÇYKÖ): Eylemliliği ölçmek için Côté (17) tarafından geliştirilen ve Atak (21) tarafından Türkçeye uyarlanan Çok Yönlü Eylemli Kişilik Ölçeği Kısa Formu (Multi-Measure Agentic Personality Scale - Short Form) kullanılmıştır. Bu ölçek, öz-saygıyı ölçen 5 madde, yaşam amacını ölçen 5 madde, iç denetim odağını ölçen 5 madde ve öz yeterliliği ölçen 5 madde olmak üzere, toplam 20 madde ve dört alt faktörden oluşan Likert tipi bir ölçektir. Ölçek varyansın %42'sini açıklamaktadır. Ölçeğin tamamı ve alt ölçekler için Cronbach alfa değerleri 0.58

ile 0.86 arasında (ortalama 0.76) değişmektedir. Ölçekten yüksek puan almak yüksek eylemliliğe, düşük puan almak ise düşük eylemliliğe işaret etmektedir. Orijinal ölçeğin geliştirilmesi çalışmasında, ölçek varyansın %42'sini açıklamıştır. Bu çalışma kapsamında yapılan analiz sonucunda, iç tutarlılık katsayısının 0.59 ile 0.84 arasında değiştiği bulunmuştur.

Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ): Öznel iyi oluşu ölçmek amacıyla Diener ve arkadaşları (2) tarafından geliştirilen ve Durak ve arkadaşları (22) tarafından Türkçeye uyarlanan Yaşam Doyumu Ölçeği (Satisfaction with Life) kullanılmıştır. Bu ölçek, tek boyutu ölçek 5 maddeden oluşmaktadır. Maddeler, "Tamamen katılıyorum"dan (7 puan) "Tamamen karşıyım"a (1 puan) doğru sıralanan 7 dereceli bir değerlendirme ölçeği üzerinde işaretlenmektedir. Ölçekten alınabilecek puanlar 5 ile 35 arasında değişmektedir.

Ölçekte puanlama yapılırken, maddelerin puanları toplanarak toplam puan elde edilmektedir. Ölçeğin orijinalinin puanlanmasında yüksek ve düşük yaşam doyumuna sahip olanları belirlemek için grubun aritmetik ortalaması kullanılmaktadır. Aritmetik ortalamanın üstünde olanlar yüksek yaşam doyumu, aritmetik ortalamasının altında puan alanlar ise düşük yaşam doyumu olarak belirlenmektedir. Ölçeğin Cronbach alfa değeri 0.89'dur. Ölçeğin bu çalışma grubundaki Cronbach alfa değeri ise 0.91'dir.

İstatiksel Analiz

Verilerin analizinde SPSS 15 ve Lisrel 8.7 paket programları kullanılmıştır. Demografik özelliklerin ve ölçme araçlarının ortalama puanlarının analizinde frekans ve yüzde analizi, değişkenler arasındaki korelasyonları belirlemek amacıyla Pearson momentler çarpımı

Tablo 1: Betimsel İstatistikler (n=302)

	Ortalama	Standart Sapma
Eylemlilik	52.41	5.58
İçsel yatırımda bulunma	19.55	2.99
İçsel yatırımla özdeşleşme	19.21	3.17
Seçeneklerin genişlemesine araştırılması	19.30	2.86
Seçeneklerin derinlemesine araştırılması	18.75	2.76
Seçeneklerin saplantılı araştırılması	13.81	3.64
Yaşam doyumu	23.06	5.58

korelasyonu ve çalışma kapsamında geliştirilen modeli test etmek amacıyla path analizi kullanılmıştır. Verilerin analizinde en az 0.05 anlamlılık düzeyi temel alınmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde ilk olarak çalışmada yer alan değişkenlere ait betimsel istatistikler, değişkenler arasındaki korelasyon değerleri ve daha sonra da path modele ilişkin bulgular aktarılmıştır.

Betimsel İstatistiklere İlişkin Bulgular

Eylemlilik, içsel yatırımda bulunma, içsel yatırımla özdeşleşme, seçeneklerin genişlemesine araştırılması, seçeneklerin derinlemesine araştırılması, seçeneklerin saplantılı araştırılması ve yaşam doyumuna ilişkin ortalama puanlar ve standart sapmalar Tablo 1'de aktarılmıştır (Tablo 1).

Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

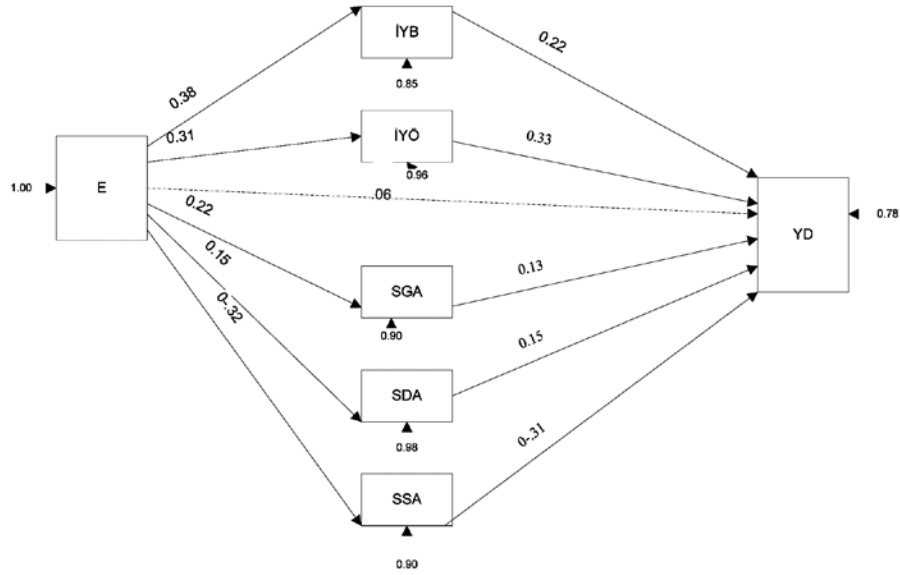
Araştırma kapsamındaki değişkenler arasındaki korelasyonlar Tablo 2'de aktarılmıştır (Tablo 2).

Tablo 2'de aktarılan değişkenler arasındaki korelasyonlar incelendiğinde, yaşam doyumunun, seçeneklerin saplantılı araştırılması değişkeni dışında, diğer değişkenlerle pozitif yönde anlamlı ilişkide olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Değişkenler Arasındaki Korelasyon Değerleri

	1	2	3	4	5	6
1. Eylemlilik	-					
2. İçsel yatırımda bulunma	0.38**	-				
3. İçsel yatırımla özdeşleşme	0.30**	0.64**	-			
4. Seçeneklerin genişlemesine araştırılması	0.22**	0.33**	0.42**	-		
5. Seçeneklerin derinlemesine araştırılması	0.15**	0.25**	0.41**	0.42**	-	
6. Seçeneklerin saplantılı araştırılması	-0.32**	-0.53**	-0.50**	-0.12*	-0.04	-
7. Yaşam doyumu	0.26**	0.45**	0.40**	0.18**	0.23**	-0.45**

** p<0.01, * p<0.05

Şekil 2: Path Modeline İlişkin Standardize Edilmiş Parametre Değerleri

Not: E: Eylemlilik, İYB: İçsel Yatırımda Bulunma, İYÖ: İçsel Yatırımla Özdeşleşme, SGA: Seçeneklerin Genişlemesine Araştırılması, SDA: Seçeneklerin Derinlemesine Araştırılması, SSA: Seçeneklerin Saplantılı Araştırılması, YD: Yaşam Doyumu

Eylemliliğin, benzer biçimde, seçeneklerin saplantılı araştırılması değişkeni dışında, diğer değişkenlerle pozitif yönde anlamlı ilişkide olduğu görülmektedir.

Path Modeline İlişkin Bulgular

Çalışma kapsamında oluşturulan path modeli, Lisrel 8.7 paket programı aracılığıyla test edilmiştir. Path modele ilişkin analiz sonuçları, önerilen path modelin iyi düzeyde uyum iyiliği değerleri ürettiğini göstermektedir. [χ^2 (SD=5, N=302)=16.23, $p<0.001$, İyilik Uyum İndeksi (GFI)=0.97, Düzeltilmiş İyilik Uyum İndeksi (AGFI)=0.96, CFI=0.97, RMSEA=0.075, Standardize Ortalama Hataların Karekökü (SRMR)=0.055].

Sonuçlara bakıldığında (Şekil 2), eylemliliğin yaşam doyumunu doğrudan yordayamadığını ($\beta=0.06$, $t=0.93$, $p>0.05$), ancak kimlik boyutlarının eylemlilik ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkiye tam aracılık ettiği görülmektedir. Sonuçlar, eylemlilikten içsel yatırımda bulunmaya ($\beta=0.38$, $t=7.18$, $p<0.01$) ve içsel yatırımda bulunmadan yaşam doyumuna ($\beta=0.22$, $t=3.93$, $p<0.01$); eylemlilikten içsel yatırımla özdeşleşmeye ($\beta=0.31$, $t=5.58$, $p<0.01$) ve içsel yatırımla özdeşleşmeden yaşam doyumuna ($\beta=0.33$, $t=3.22$, $p<0.01$); eylemlilikten seçeneklerin genişlemesine araştırılmasına ($\beta=0.22$, $t=4.03$, $p<0.01$) ve

seçeneklerin genişlemesine araştırılmasından yaşam doyumuna ($\beta=0.13$, $t=3.87$, $p<0.01$); eylemlilikten seçeneklerin derinlemesine araştırılmasına ($\beta=0.15$, $t=2.91$, $p<0.01$) ve seçeneklerin derinlemesine araştırılmasından yaşam doyumuna ($\beta=0.15$, $t=3.11$, $p<0.01$); eylemlilikten seçeneklerin saplantılı araştırılmasına ($\beta=-0.32$, $t=-5.92$, $p<0.01$) ve seçeneklerin saplantılı araştırılmasından yaşam doyumuna ($\beta=-0.31$, $t=-5.81$, $p<0.01$) tanımlanan yolların anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer bir deyişle, kimlik boyutlarının aracı değişken olarak tanımlandığı bu path modelinde kimlik boyutlarının etkisi kontrol edildiğinde, eylemlilikten yaşam doyumuna giden yol anlamlı değildir (Şekil 2). Eylemliliğin yaşam doyumunu üzerindeki etkisine tümüyle kimlik boyutları değişkenlerinin aracılık ettiği görülmüştür.

TARTIŞMA

Bu çalışmanın amacı, eylemlilik, kimlik boyutları ve yaşam doyumuna dayalı olarak geliştirilen path modelinin test edilmesidir. Analiz sonuçları eylemliliğin, kimlik boyutları aracılığıyla ergenlerin yaşam doyumunu yordadığını göstermiştir. Araştırmanın bu sonucu, eylemliliğin kimlik gelişimiyle (15,19,21), kimlik boyutlarının da yaşam doyumuyla ilişkili olduğunu (10-14,20) ortaya koyan başka

araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Sonuçlara daha ayrıntılı olarak bakıldığında, eylemliliğin, saplantılı seçeneklerin araştırılması dışında, diğer kimlik boyutlarına pozitif yönde katkı sağladığı saptanmıştır. Bu sonuç, eylemliliğin kimlik gelişiminde, ergenlerin aktif olarak kimlik alanlarıyla ilgili seçenekleri araştırmalarını ve bu araştırmalar sonucunda sürekli içsel yatırımlarda bulunmalarını sağladığını göstermektedir. Kimlik statüleri açısından bakıldığında eylemlilik, başarılı kimlik statüsünün oluşmasını sağlamaktadır. Erikson da (18) sağlıklı kimlik duygusu için eylemliliğin gerekli olduğunu belirtmektedir. Bu çalışmadaki sonuçlar, Erikson'un ortaya koyduklarını desteklemektedir. Seçeneklerin saplantılı araştırılması boyutu eylemlilikle negatif yönde ilişkilidir. Seçeneklerin saplantılı araştırılması, bireylerin güçlü içsel yatırımlara ulaşmasını zorlaştıran araştırma sürecine saplanma derecesini göstermektedir. Araştırma sürecine saptanan bireyler, herhangi bir içsel yatırımla sonuçlanmayan araştırma süreçlerini tekrarlayıp durmaktadırlar. Seçeneklerin araştırılması sağlıklı kimlik gelişimi için gereklidir ancak, bu sürecin uzaması sağlıklı kimlik gelişiminin oluşmasını engellemektedir. Erikson'un (18) kuramında, yetişkinliğe geçmeden önceki askıya alma süreci sağlıklı kimlik gelişimi için çok önemli bir yere sahiptir. Bireyler bu dönemde, özellikle ileri ergenlik döneminde, pek çok yaşam alanında farklı rolleri deneyimlerler. Özellikle üniversite eğitimi yıllarına denk gelen askıya alma süreci, başarılı kimliğin oluşumunda bir ön koşul gibidir. Bu dönemin uzamasının temel nedenlerinden biri gençlere yaşadıkları toplum tarafından çok fazla seçenek sunulması, ergenlere kendi kimliklerini tek başlarına oluşturma konusunda toplumsal baskıların yapılması ve bu konularda onlara yeterli destek ve rehberliğin sunulmasıdır. Bu çalışmanın sonuçları, eylemlilik düzeyleri yüksek bireylerde, seçeneklerin saplantılı araştırılması düzeyinin düşük olabileceğini göstermiştir.

Bu çalışmanın diğer bir sonucu ise, kimlik boyutlarının yaşam doyumuna katkı sağlamasıdır. Seçeneklerin saplantılı araştırılması boyutu dışında, diğer boyutlar yaşam doyumuna pozitif yönde katkı sağlamaktadır. Özellikle içsel yatırım süreçleri, yaşam doyumunu artıran en önemli değişkenler olarak görülmektedir. Ancak yaşam doyumunu en yüksek düzeyde etkileyen süreçler, içsel yatırımda bulunma ve özellikle içsel yatırımla özdeşleşme süreçleridir. İçsel yatırımla özdeşleşme sürecinde, kişi, yaptığı

içsel yatırımın tamamıyla kendisini yansıttığını, kendi değer ve inançlarıyla uyduğunu hissetmektedir (10). Beş Boyutlu Kimlik Biçimlenmesi Modelinde, ergenler yaşam alanlarıyla ilgili genişlemesine araştırmalar yaptıktan sonra içsel yatırım yaparlar. Ancak daha sonra, yaptıkları bu içsel yatırımı tekrar derinlemesine değerlendirirler. Bu değerlendirme sonucu olumlu olduğunda, kimlik öğelerini özdeşleştirirler. Bu da Erikson'un (18) tanımıyla, içsel aynılık ve süreklilik duygusunun oluşmasını sağlar. Son yıllarda kimlik biçimlenmesi ve yaşam doyumunu ilişkilerinin incelendiği çalışmalarda, çoğunlukla (23,24) seçeneklerin araştırılması ve içsel yatırım süreçlerinin birlikte incelenmediği, yalnızca içsel yatırım süreçlerinin ele alındığı görülmektedir. Bunun temel nedeni, içsel yatırımın ergenlerin kişisel deneyimlerini yorumlamasını, yaşama anlam yüklemesini ve yön vermesini sağlamasıdır (23). Bu çalışmanın bulgularından biri de seçeneklerin saplantılı araştırılması boyutunun yaşam doyumuna olan etkisidir. Bulgulara bakıldığında, seçeneklerin saplantılı araştırılması yaşam doyumunu olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sonuç, daha önce yapılan çalışmaların sonuçlarıyla (10-14) benzerdir. Seçeneklerin saplantılı araştırılması sürecinde, kimlik sorunlarını çözmedeki sürekli girişimler ve bunların yetersizlik ve belirsizlikle sonuçlanması, stres ve düşük düzeyde iyilik haline neden olmaktadır. Sürekli araştırma süreci içerisinde olan bireyler kimliklerini, tüketim kültüründe, hızlı değişime ayak uydurarak ve başkalarının memnuniyetini elde etme yoluyla yapılandırır. Bu araştırma sonucunda ergenler herhangi bir içsel yatırımda bulunmazlar. Bu bireylerin yaptığı sürekli ve amaçlı olmayan seçeneklerin araştırılması sürecinde, bireyler artan biçimde depresyon ve kaygı gibi problemler yaşarlar. Yapılan araştırma sonucunda içsel yatırımda bulunulmaması, ergenin kendisi ve kendi kimliği hakkında olumlu bir değerlendirme yapmasını engeller (25-27).

Bu çalışmanın bir diğer önemli bulgusu ise, eylemliliğin yaşam doyumunu doğrudan değil de kimlik boyutları aracılığıyla yordamasıdır. Araştırma kapsamında önerilen path modelinde, eylemlilikten doğrudan yaşam doyumuna giden yolun anlamlı olmadığı, ancak kimlik boyutlarının eylemlilikle yaşam doyumunu arasında aracı değişkenler olduğu bulunmuştur. Kimlik boyutlarının eylemlilikle yaşam doyumunu arasında tam aracılık yaptığı saptanmıştır. Araştırmanın bu bulgusu, eylemliliğin

yaşam doyumunu artırmada doğrudan etkili olmadığını; ergenlerin kimlik gelişimine olumlu katkı sağlayarak yaşam doyumu üzerinde etkili olduğunu göstermiştir.

Bu çalışmanın sonuçlarına dayanarak, ergenlik döneminde yaşam doyumu açısından sorun yaşayan bireylerle çalışan uzmanların, ergenlerin kimlik gelişimlerini, özellikle

de buna büyük katkı sağlayan eylemlilik düzeylerini göz önünde bulundurmaları yararlı olabilir. Ayrıca, kimlik biçimlenmesi konusunda yaşamlarıyla ilgili kalıcı içsel yatırımlar oluşturmayan, sürekli araştırma davranışı içinde bulunan bireylere müdahale hizmetlerinin geliştirilmesi, bireylerin yaşamlarına büyük katkı sağlayabilir.

KAYNAKLAR

1. Diener E. Subjective well-being. *Psychol Bull* 1984; 95:542-575.
2. Diener E, Emmons RA, Larsen RJ, Griffin S. The Satisfaction with Life Scale. *J Pers Assess* 1985; 49:71-75.
3. Marcia JE. Development and validation of ego identity status. *J Pers Soc Psychol* 1966; 5:551-558.
4. Marcia JE. Identity In Adolescence: In Adelson J (Editor). *Handbook of Adolescent Psychology*, New York: Wiley, 1980, 159-187.
5. Marcia JE. Identity and intervention. *J Adolesc* 1989; 12:401-410.
6. Marcia JE. Adolescence, Identity, and the Bernardone Family. *Identity: An International Journal of Theory and Research* 2002; 2:199-209.
7. Marcia JE. Identity and psychosocial development in adulthood. *Identity: an Inter J Theory and Research* 2002b; 2:7-28.
8. Coté JM, Levine C. A formulation of Erikson's theory of ego identity formation. *Dev Rev* 1987; 7:273-325.
9. van Hoof A. The identity status approach: in need of fundamental revision and qualitative change. *Dev Rev* 1999; 19:622-647.
10. Luyckx K, Schwartz SJ, Berzonsky MD, Soenens B, Vansteenkiste M, Smits I, Goossens L. Capturing ruminative exploration: extending the four-dimensional model of identity formation in late adolescence. *J Res Pers* 2008; 42:58-82.
11. Luyckx K, Schwartz SJ, Goossens L, Pollock S. Employment, sense of coherence, and identity formation: contextual and psychological processes on the pathway to sense of adulthood. *J Adolesc Res* 2008; 23:566-591.
12. Luyckx K, Schwartz SJ, Goossens L, Soenens B. The Relationship between identity development and adjustment in the transition to adulthood: variable-centered and person centered approaches. *J Res Adolesc* 2008; 18:595-619.
13. Luyckx K, Seiffge-Krenke I, Schwartz SJ, Goossens L, Weets I, Hendriekx C. Identity formation, coping, and adjustment in emerging adults with a chronic illness: the sample case of type I diabetes. *J Adolesc Health* 2008; 43:451-458.
14. Côté JE, Levine CG. *Identity formation, agency, and culture: a social psychological synthesis*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 2002.
15. Hmel BA, Pincus AL. The meaning of autonomy: on and beyond the interpersonal circumplex. *J Per* 2002; 70:277-310.
16. Côté JE. An empirical test of the identity capital model. *J Adolesc* 1997; 20:577-597.
17. Erikson EH. *Identity: Youth And Crisis*. New York: W.W. Norton & Company, Inc, 1968.
18. Schwartz SJ, Côté JE, Arnett JJ. Identity and agency in emerging adulthood: two developmental routes in the individualization process. *Youth Soc* 2005; 37:201-229.
19. Morsünbül Ü. Ergenlikte özerkliğin ve kimlik biçimlenmesinin öznel iyi oluş üzerindeki etkisi. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2011.
20. Atak H. Yetişkinliğe geçişte kimlik biçimlenmesi ve eylemlilik (agency): Bireyleşme sürecinde iki gelişimsel kaynak. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2010.
21. Durak M, Durak EŞ, Gençöz T. Psychometric properties of the satisfaction with life scale among Turkish university students, correctional officers, and elderly adults. *Soc Indic Res* 2010; 99:413-429.
22. Vleioras G, Bosma HA. Are identity styles important for psychological well being? *J Adolesc* 2004; 28:397-409.
23. Luyckx K, Schwartz SJ, Soenens B, Vansteenkiste M, Goossens L. The path from identity commitments to adjustment: motivational underpinnings and mediating mechanisms. *J Couns Dev* 2010; 88:52-60.
24. Trapnell PD, Campbell JD. Private self-consciousness and the five-factor model of personality: distinguishing rumination from reflection. *J Pers Soc Psychol* 1999; 76:284-304.
25. Nolen-Hoeksema S. The role of rumination in depressive disorders and mixed anxiety/depressive symptoms. *J Abnor Psychol* 2000; 109:504-511.
26. Watkins E. Appraisals and strategies associated with rumination and worry. *Pers Individ Dif* 2004; 37:679-694.